

Till

Utbildningsdepartementet

Stockholm 2025-05-18

u.remissvar@regeringskansliet.se

u.gv.remissvar@regeringskansliet.se

Ert diarienummer U2026/00023

Yttrande över slutbetänkandet Skärpta villkor för friskolesektorn – ytterligare förslag, SOU 2025:123

Sammanfattande ståndpunkter

Föräldraalliansen Sverige välkomnar slutbetänkandets ambition att stärka kvalitet, långsiktighet, ansvarstagande och tillit inom den fristående förskole- och skolesektorn. Elever och vårdnadshavare har rätt att kunna lita på att varje skola som finansieras med offentliga medel drivs med barnens och elevernas bästa som överordnat syfte.

Föräldraalliansen Sverige delar i grunden den problembild som motiverat utredningen. Återkommande kvalitetsbrister, aggressiv expansion, kortsiktiga ägarstrukturer, bristande transparens, värdeöverföringar och risk för att skolpeng används för andra syften än undervisning och elevstöd skadar förtroendet för hela skolväsendet. Föräldrar och elever ska inte behöva bära risken när skolor drivs med kortsiktiga ekonomiska incitament.

Samtidigt menar förbundet att slutbetänkandets förslag inte är tillräckliga. De riktar in sig på vissa uttryck för problemen, men lämnar kärnfrågan olöst: att offentligt finansierad skolverksamhet fortfarande får bedrivas med vinstutdelning som möjligt syfte. Föräldraalliansen Sverige anser att vinstutdelning och verksamhetsfrämmande värdeöverföringar bör förbjudas i skolan. Skattemedel som avsatts för barns och elevers utbildning ska stanna i skolverksamheten.

Föräldraalliansen Sverige delar inte utredningens utgångspunkt att EU-rätten skulle hindra Sverige från att införa ett generellt förbud mot vinstuttag i skolan eller från att reglera vinstdrivande och icke-vinstdrivande huvudmän på olika sätt. Skolverksamhet som är offentligt finansierad och utförs inom ramen för samhällets utbildningsuppdrag bör betraktas som icke-ekonomisk verksamhet av allmänt intresse. Det bör därför finnas ett betydande nationellt handlingsutrymme att utforma ett skolsystem där offentliga medel används för skola, inte för utdelning.

Föräldraalliansen Sverige vill särskilt framhålla att vinstdrivande skolföretag och icke-vinstdrivande, idéburna huvudmän inte bör behandlas som om de vore identiska. De har olika syften, olika

drivkrafter och olika funktioner i lokalsamhället. Ett regelverk som inte gör denna åtskillnad riskerar att slå mot de aktörer som bidrar med långsiktighet, pedagogisk mångfald, lokal förankring och verklig valfrihet.

Mot denna bakgrund:

- Föräldraalliansen Sverige tillstyrker förslag som begränsar möjligheten för huvudmän med återkommande allvarliga brister eller olämpliga ägare att expandera, förvärva eller starta nya verksamheter.
- Föräldraalliansen Sverige avstyrker förslag som utan tillräcklig differentiering riskerar att försvåra för icke-vinstdrivande och idéburna huvudmän.
- Föräldraalliansen Sverige avstyrker att direkta och indirekta ägare med väsentligt inflytande inte längre ska omfattas av kravet på insikt i de föreskrifter som gäller för verksamheten.
- Föräldraalliansen Sverige föreslår att regeringen går vidare med en bredare reform där vinstdrivande och icke-vinstdrivande huvudmän behandlas olika och där huvudprincipen är att skolans resurser ska användas för barns och elevers utbildning.

Övergripande synpunkter

Skolans resurser ska gå till eleverna

Skollagens ändamål är att barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. Utifrån ett föräldra- och elevperspektiv är detta helt avgörande. Det finns alltid elever som behöver mer stöd, mer stimulans, bättre tillgång till elevhälsa, mindre undervisningsgrupper, fler behöriga lärare, bättre läromedel eller en tryggare skolmiljö.

Föräldraalliansen Sverige menar därför att det är principiellt fel att offentliga medel som avsatts för skola ska kunna delas ut till ägare. När resurser lämnar skolverksamheten minskar möjligheten att möta barns och elevers behov. För vårdnadshavare är detta en förtroendefråga: skolpengen ska följa eleven för att finansiera elevens utbildning, inte för att möjliggöra privat avkastning.

Föräldraalliansen Sverige delar inte utredningens EU-rättsliga utgångspunkt

Föräldraalliansen Sverige konstaterar, liksom i vårt yttrande över delbetänkandet, att utredningens EU-rättsliga bedömning är kontroversiell. Utredningen utgår från att fristående skolor är ekonomiska aktörer och att ett mer långtgående vinstförbud därför skulle behöva bedömas mot EU:s regler om etableringsfrihet och fri rörlighet för tjänster.

Föräldraalliansen Sverige delar inte denna slutsats. Skolverksamhet i Sverige är en del av ett offentligt finansierat utbildningssystem. Den bedrivs på samhällets uppdrag, enligt nationella styrdokument och med offentliga medel. Elever och vårdnadshavare betalar inte avgifter för

undervisningen. Föräldraalliansen Sverige menar därför att skolverksamhet, även när den bedrivs av fristående huvudmän, bör betraktas som icke-ekonomisk verksamhet av allmänt intresse.

Detta är inte en teknisk fråga. Den avgör vilket demokratiskt handlingsutrymme Sverige har att utforma sitt skolsystem. Föräldraalliansen Sverige anser att regeringen bör ta fasta på den alternativa EU-rättsliga analys som framförts av flera aktörer och inte låta en alltför marknadsorienterad tolkning av EU-rätten begränsa möjligheterna att säkerställa att offentliga skolmedel används för avsett ändamål.

Det behövs en tydlig åtskillnad mellan vinstdrivande och icke-vinstdrivande huvudmän

Föräldraalliansen Sverige anser att det är en grundläggande brist att slutbetänkandet i huvudsak behandlar fristående huvudmän organisationsneutralt. För vårdnadshavare och elever är det stor skillnad mellan en skola som drivs av ett aktiebolag med möjlighet till vinstutdelning och en skola som drivs av en förening, stiftelse, kooperativ eller annan icke-vinstutdelande huvudman med återinvestering i verksamheten som princip.

De problem som återkommande lyfts i debatten om friskolesektorn – kortsiktigt ägande, koncernstrukturer, värdeöverföringar, aggressiv expansion och riskkapitaldrivna incitament – är i första hand kopplade till vinstdrivande aktörer. Det är därför inte rimligt att regler som motiveras av sådana problem utformas så att de också försvårar för icke-vinstdrivande och idéburna skolor.

Föräldraalliansen Sverige menar att regeringen bör införa en differentierad reglering. Vinstdrivande huvudmän bör omfattas av striktare regler om expansion, ägarförändringar, värdeöverföringar och etablering. Icke-vinstdrivande och idéburna huvudmän bör i stället ges villkor som stärker långsiktighet, lokal förankring, pedagogisk mångfald och samverkan med kommunerna.

Synpunkter på utredningens huvudsakliga förslag

10.3 Utökning av bristfällig verksamhet genom ansökan om godkännande

Föräldraalliansen Sverige tillstyrker förslaget.

Det är rimligt att en huvudman som har återkommande eller allvarliga brister inte ska kunna expandera, starta nya verksamheter eller utöka befintliga verksamheter innan bristerna är åtgärdade och kvaliteten är säkerställd. Föräldrar och elever måste kunna lita på att skolor som får växa har visat att de kan bedriva verksamhet med god kvalitet.

Föräldraalliansen Sverige tillstyrker också att brister i andra skolformer eller i andra delar av en koncern ska kunna beaktas. Det är inte acceptabelt att en aktör kan organisera sig i olika bolag eller enheter och därigenom undvika konsekvenser av brister som i praktiken är kopplade till samma ägare, koncern eller styrning.

Föräldraalliansen Sverige vill dock understryka att regleringen bör utformas så att den träffar de aktörer som faktiskt ger upphov till riskerna. Särskild hänsyn behöver tas till små, idéburna och icke-vinstdrivande huvudmän, där enstaka administrativa brister inte bör få oproportionerliga konsekvenser om verksamheten i övrigt håller god kvalitet och bristerna snabbt rättas till.

10.4 Utökning av bristfällig verksamhet genom förvärv

Föräldraalliansen Sverige tillstyrker förslaget.

Det är angeläget att huvudmän eller ägare som inte bedöms kunna leva upp till skolförfattningarnas krav inte ska kunna expandera genom att förvärva redan godkända skolor. Annars riskerar reglerna om godkännande att kringgås.

Föräldraalliansen Sverige tillstyrker därför att förvärvsförbud ska kunna gälla för aktörer med bristfällig verksamhet och att godkännande ska kunna återkallas om förvärvsförbudet överträds.

Föräldraalliansen Sverige anser samtidigt att reglerna om anmälan av förändrat bestämmande inflytande bör utformas med hänsyn till olika associationsformer. För aktiebolag och koncerner är ägarförändringar centrala och bör omfattas av skärpta krav. För föreningar, kooperativ, stiftelser och andra icke-vinstdrivande former kan styrning och inflytande se annorlunda ut. Reglerna bör därför anpassas så att de inte skapar orimliga administrativa hinder för idéburna huvudmän.

10.6 Insikt i de föreskrifter som gäller för verksamheten ska finnas hos den enskilda huvudmannen

Föräldraalliansen Sverige avstyrker förslaget att direkta och indirekta ägare med väsentligt inflytande inte längre ska omfattas av kravet på insikt i de föreskrifter som gäller för verksamheten.

Ägare med väsentligt inflytande kan ha avgörande betydelse för en skolas ekonomiska och strategiska inriktning. Detta gäller särskilt i koncerner och större bolagsstrukturer. Om ägare kan fatta beslut som påverkar verksamhetens kvalitet, resurser, lokaler, organisation och långsiktighet bör de också ha insikt i skolans uppdrag och regelverk.

Föräldraalliansen Sverige menar att förslaget riskerar att försvaga ansvarskedjan. Det vore olyckligt om den som har reellt inflytande över en huvudman inte behöver visa förståelse för skollagens krav, elevernas rättigheter och huvudmannens ansvar.

Föräldraalliansen Sverige föreslår därför att kravet på insikt även fortsättningsvis ska omfatta direkta och indirekta ägare med väsentligt inflytande, åtminstone i vinstdrivande skolföretag och koncerner.

11.5.1 Belägenhetsadress och antalet elever ska framgå av beslut om godkännande och beslutet kan förenas med ytterligare villkor

Föräldraalliansen Sverige tillstyrker förslaget i fråga om vinstdrivande huvudmän, men avstyrker att det utan undantag ska tillämpas på icke-vinstdrivande och idéburna huvudmän.

Föräldraalliansen Sverige delar utredningens bedömning att kommuner behöver bättre förutsättningar att planera sitt skolväsende och att fristående skolors etablering, flytt och expansion kan få betydande konsekvenser för elever, vårdnadshavare och kommunens organisation. Det är rimligt att större förändringar hos vinstdrivande huvudmän prövas på ett tydligare sätt.

Samtidigt riskerar ett strikt system med belägenhetsadress och högsta antal utbildningsplatser att försvåra för små och idéburna skolor. Sådana skolor kan behöva anpassa lokaler, elevantal eller organisation över tid utan att detta är uttryck för aggressiv expansion eller marknadsstrategi. För dem kan ett alltför tungt ansökningsförfarande bli ett hinder för långsiktig drift.

Föräldraalliansen Sverige föreslår därför att förslaget differentieras. För vinstdrivande huvudmän bör kraven kunna införas enligt utredningens förslag. För icke-vinstdrivande och idéburna huvudmän bör förändringar i första hand hanteras genom obligatorisk samverkan med kommunen och en proportionerlig prövning som tar hänsyn till verksamhetens syfte, storlek och lokala betydelse.

11.5.2 Sanktionsavgift när en huvudman bedriver verksamhet utanför godkännandet

Föräldraalliansen Sverige tillstyrker förslaget i fråga om vinstdrivande huvudmän, men anser att det behöver kompletteras med proportionalitet och särskild hänsyn till icke-vinstdrivande huvudmän.

Det är rimligt att en huvudman som medvetet bedriver verksamhet utanför sitt godkännande ska kunna möta sanktioner. Elever och vårdnadshavare ska kunna lita på att skolan bedriver den verksamhet som har prövats och godkänts.

Föräldraalliansen Sverige vill dock framhålla att mindre, idéburna och icke-vinstdrivande huvudmän inte bör riskera kraftiga sanktioner för mindre avvikelser som inte påverkar elevernas rätt till utbildning, kvalitet eller trygghet. Sanktionssystemet bör vara tydligt riktat mot avsiktliga eller allvarliga överträdelser, inte mot situationer där huvudmannen agerat i god tro och där avvikelsen snabbt kan rättas.

11.5.3 Påtagliga negativa följder ges tydligare definition

Föräldraalliansen Sverige tillstyrker att begreppet påtagliga negativa följder förtydligas, men anser att bedömningen behöver kompletteras.

Det är rimligt att negativa ekonomiska, organisatoriska och pedagogiska konsekvenser för elever och kommunens skolväsende bedöms tydligare. Kommunernas planeringsansvar måste tas på allvar. En etablering eller expansion kan få stora effekter för befintliga skolor, elevunderlag, personalplanering och resursfördelning.

Samtidigt bör prövningen inte enbart utgå från negativa följder. För icke-vinstdrivande och idéburna huvudmän bör även positiva följder vägas in. Det kan handla om pedagogisk mångfald, mindre skolmiljöer, lokal förankring, föräldrakooperativa initiativ, skolor i glesbygd eller resurssvaga områden samt andra mervärden för elever och vårdnadshavare.

Föräldraalliansen Sverige föreslår därför att prövningen av idéburna och icke-vinstdrivande etableringar ska omfatta både negativa och positiva följder. En sådan ordning skulle bättre värna verklig valfrihet och pedagogisk mångfald.

11.5.4 Kommuner ska yttra sig till Skolinspektionen och ersättas för sina kostnader för yttrandet

Föräldraalliansen Sverige tillstyrker att kommuner obligatoriskt ska yttra sig vid ansökningar om etablering eller större förändringar, men anser att förslaget bör kompletteras.

Kommunen har ett helhetsansvar för skolväsendet och behöver därför ges möjlighet att redovisa konsekvenser av nya etableringar, flyttar eller expansioner. Detta är viktigt både för planering och för elevernas trygghet.

Föräldraalliansen Sverige anser dock att kommunens yttrande inte enbart bör vara ett instrument för att identifiera negativa konsekvenser. Särskilt när ansökan gäller en icke-vinstdrivande eller idéburen huvudman bör yttrandet föregås av ett verkligt samråd mellan kommunen och huvudmannen. Syftet bör vara att undersöka hur etableringen kan bidra till kommunens skolutbud, elevernas behov och vårdnadshavares valfrihet.

Föräldraalliansen Sverige avstyrker att idéburna och icke-vinstdrivande huvudmän utan vidare ska ersätta kommunen för yttrandet. För sådana aktörer kan avgifter utgöra ett etableringshinder. När en aktör utan vinstsyfte vill bidra till det lokala skolväsendet bör kommunens roll vara att samverka och pröva sakligt, inte att belasta initiativet med kostnader som riskerar att hämma civilsamhällets engagemang.

12.2 Belägenhetsadress och antal elevplatser i befintliga godkännanden

Föräldraalliansen Sverige avstyrker att bestämmelser om belägenhetsadress och antal elevplatser ska tillämpas retroaktivt på ett sätt som försämrar förutsättningarna för redan godkända icke-vinstdrivande och idéburna huvudmän.

Föräldraalliansen Sverige har förståelse för behovet av tydligare uppgifter i befintliga godkännanden. Samtidigt måste rättssäkerheten värnas. Befintliga tillstånd är gynnsamma beslut, och förändringar som i praktiken begränsar en huvudmans möjligheter måste hanteras varsamt.

Föräldraalliansen Sverige föreslår att regeringen inför särskilda övergångsregler och undantag för icke-vinstdrivande huvudmän samt säkerställer att reglerna inte får retroaktivt betungande effekt.

Avslutande synpunkter

Föräldraalliansen Sverige ser slutbetänkandets förslag som steg i rätt riktning, men inte som en tillräcklig reform. Förslagen stärker i vissa delar tillsyn, kontroll och kommunal rådighet, men de löser inte grundproblemet: att svensk skola fortsatt kan vara föremål för vinstutdelning och marknadsdrivna incitament.

Föräldrar och elever behöver ett skolsystem där valfrihet inte bygger på marknadslogik utan på verklig pedagogisk mångfald, kvalitet, trygghet och långsiktighet. Fristående skolor kan spela en viktig roll i ett sådant system, men då måste regelverket skilja mellan aktörer som återinvesterar resurser i skolan och aktörer som kan föra resurser ur verksamheten.

Föräldraalliansen Sverige uppmanar därför regeringen att gå vidare med en bredare reform av friskolesystemet. Målet bör vara ett system där offentliga medel används för barns och elevers utbildning, där icke-vinstdrivande alternativ ges bättre förutsättningar och där skolans samhällsuppdrag sätts före ägares avkastningsintresse.

För Föräldraalliansen Sverige

Maria Nilsson, tf. ordförande

Svaret har beretts av Peter Hallin

Föräldraalliansen Sverige är en nationell intresseorganisation för föräldrar och föräldrassammanslutningar och utgör ett samarbetsorgan för dessa.

Förbundets övergripande ändamål är att ur ett föräldraperspektiv verka för en utveckling av samhället som främjar varje barns allsidiga utveckling, lärande och hälsa.

Förbundet är partipolitiskt, fackligt och religiöst obundet.